

Bodil Grønnevik Hansen

er barnevernspedagog med videreutdanning som familieterapeut. Hun har jobbet både med forebyggende barnevern og på institusjoner, og er nå familieveileder ved Senter for familieveiledning i Bergen.

Å nullstille seg selv

Hvordan kan jeg være en god familierapeut også for familier fra etniske minoriteter?

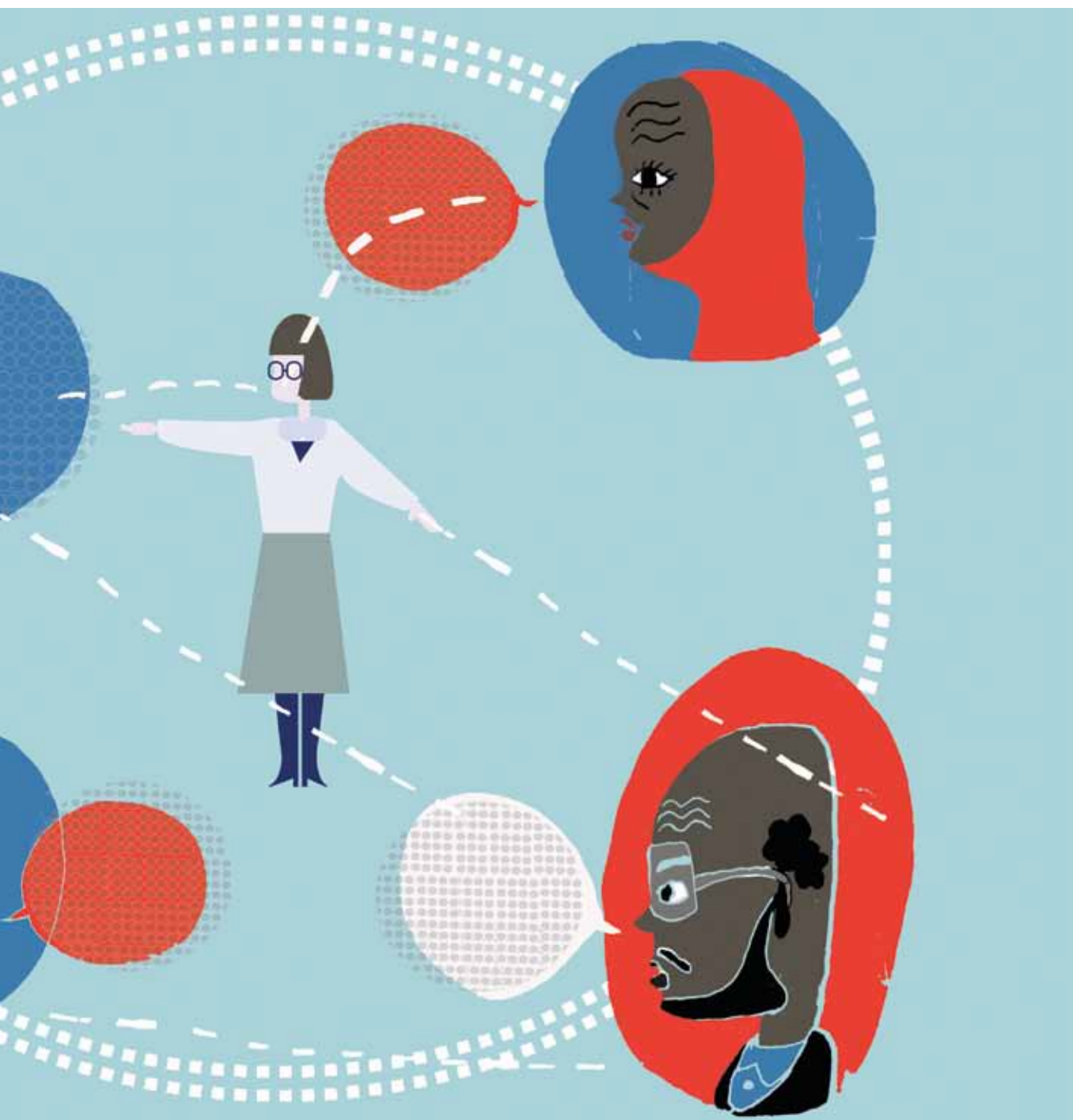
ILLUSTRASJON: SARA TANDERØ

Ola fra Sandefjord, Charlotte fra Bergen, Ahmed og Muhammed fra Afghanistan og Somalia. Skal vi, som terapeuter, møte alle på samme måte? Kan det være lurt å ha noe ekstra i «utstyrsekken» hva angår kjennskap og kunnskap, tilnærminger og holdninger når vi møter mennesker fra andre deler av verden? Vi møter mennesker med forankring i andre kulturer, i andre familiekonstellasjoner, andre religioner og med et ukjent språk. De er familier med sin egen og helt spesielle eksilhistorie. Enestående og unike med sitt personlige liv og ofte med en traumatisk flukthistorie.

I de siste 15 årene har jeg jobbet i ungdomstiltaket V13 i Kirkens Bymisjon, Bergen, og for tiden jobber jeg som veileder på et av familiesentrene i kommunen. Som terapeut og veileder møter jeg også minoritetsfamilier.

Det oppstår ofte konflikter mellom ungdommene og deres mor og far. Akkurat som i de fleste etnisk norske familier. Likevel har jeg opplevd min egen usikkerhet og spørsmål om egen kompetanse annerledes i møte med mange av disse familier. Hvordan skal jeg møte utfordringene? Hvordan kan jeg gjøre en best mulig jobb som familierapeut i møte med familier med etnisk minoritetsbak-

>>

grunn? Hva bør jeg vite om deres familiesetting, deres oppdragelse og ikke minst deres måte å håndtere konflikter på?

Er det jeg vanligvis gjør i møte med etnisk norske familier anvendbart også i møte med minoritetsungdommene og deres familier? Hvorfor og eventuelt hvorfor ikke?

Gjennom studiet Norge som innvandringsland og modulen «Unge flyktninger» ved Universitet i Bergen gjorde jeg noen erfaringer. I min skriftlige oppgave ville jeg teste ut noen av de *prinsippene* jeg vanligvis bruker i møte med familier der det er konflikter mellom ungdom og foreldre.

Temaet konflikter og konflikthåndtering i disse familierne er et stort og vidt tema, som jeg overhodet ikke kan gå i dybden på. De typer konflikter jeg synes jeg møter oftest, er de som omhandler kulturkonflikter, fordi ungdommer har forankring i to ulike kulturer med ulike forventninger, krav og muligheter. Min tilnærming er ikke at de skal få «hjelp» til å stå støtt i den ene av de to kulturene, og da helst den norske, siden det er her de bor og skal leve sine liv. Nei, jeg ønsker heller å være med og bidra til at de skal stå støtt, med en fot trygt og godt plassert i hver kultur. At de skal få muligheter til å ta med seg det beste fra begge kulturer, være stolte av å kunne ha identitet som både den ene og den andre og være stolte av den historie og de skattene de kan hente fra det de setter pris på, begge steder. Dette som av noen beskrives som «bindestrekidentitet». Nemlig at barna og ungdommen vokser opp med flere kulturer, ikke mellom to kulturer.

«De typer konflikter jeg synes jeg møter oftest, er de som omhandler kulturkonflikter.»

FINNE ALTERNATIVE FORTELLINGER

Hvilke prinsipper bruker jeg så, og hvordan bruker jeg dem? Jeg bruker så mangt, tenker jeg. Jeg liker å tenke på meg

selv som eklektiker. Som familieterapeut kjenner jeg at den narrative tilnærmingen ligger mitt hjerte nærmest (Lundby 2009). Hvordan kan jeg være med og lete fram de alternative fortellingene? De positive historiene og ressursene som kanskje ligger gjemt der? I min lille studie var det noen få ting jeg ville teste ut: *Bruk av Sirkulære Spørsmål* (Lundby 2009). Jeg er opptatt av å gjøre bruk av det sirkulære prinsippet, i motsetning til det lineære. Jeg vil ikke være opptatt av å finne årsaker til et problem og dermed fordele ansvar og skyld. Det sirkulære prinsippet gir meg mulighet til å møte ungdom og foreldre med et åpent blikk og stille åpne og undrende spørsmål. Det vil også hjelpe den enkelte til å sette seg inn i den andres tanker og følelser.

Følgende to eksempler viser sirkulære spørsmål:

«Hva tror du mamma svarer dersom jeg spør henne om...»

«Da jeg snakket med din sønn og spurte han om... hva tror du han svarte da?»

Forhandle seg fram til et SAMARBEIDSPROSJEKT, med dem jeg skal være terapeut for.

Det er, for meg, en klar målsetting at den enkelte skal bli eier av sine utfordringer og sine endringsprosjekter. Jeg vil, som terapeut, møte den enkelte som ekspert på eget liv. I dette ligger det en holdning som viser respekt for og anerkjennelse av enkeltmennesket. Og jeg prøver å unngå å innta en ekspertrolle der det er terapeuten som sitter med sannheten og svarene.

Sørge for å få et MANDAT. Jeg ønsker meg et mandat til å bevege meg inn i andres private og personlige liv og kanskje vanskelige relasjoner.

Spesielt når en jobber med barn og ungdommer, er det viktig at foreldre, så langt som mulig, er de som sitter på mandatet og gir det videre til den som skal snakke med deres barn. Ved en slik tilnærming vil en kanskje i større grad komme i et positivt samarbeidsforhold, der foreldre kjenner at de har kontrollen på det som skjer. I forhold til den enkelte ungdom vil dette ha betydning for følelsen av å være lojal eller illojal overfor sine foreldre. Når mamma og/eller pappa har akseptert at jeg kan snakke med en annen voksen, også om vanskelige ting, virker det frigjørende. (Lundby 2009)

KVINNERS PERSPEKTIV

Jeg gjorde intervju med to kvinner fra ikke-vestlige land, og etter samtalen med dem, satt jeg tilbake med følgende inntrykk av hva de tenker er viktig:

- Ha konkret kjennskap til og kunnskap om bakgrunn og kultur til de enkelte familiene jeg møter. Ikke generalisere og tenke at minoritetsfamilier er minoritetsfamilier.
- Huske at ungdommer, som ofte behersker språk og koder bedre enn sine foreldre, dermed kan være i en maktposisjon i forhold til sine foreldre.
- Være obs på at rollene fort kan endre seg i familiens nye situasjon og kan gjøre noe med et tidligere tydelig familiehierarki.
- Det er viktig å bruke mye tid for å komme over noen av de språkbarrierer jeg har i forhold til disse familiene, og at bruk av tolk ikke kan gjøres uten at en er observant på hva som da skjer i dialogen.
- Det er store ulikheter mellom et kollektivistisk og et individualistisk samfunn.
- En skal være klar over hva som skjer når ungdommer som kommer fra andre oppdragelseskulturer møter noe annet og nytt i Norge. Da oppstår det ofte en dissonans mellom de verdier og holdninger de tidligere er oppdratt til og dem de møter her.
- Foreldrene selv har kanskje ikke erfaring fra å løse en konflikt med sine ungdommer, fordi storfamilien vanligvis har blitt involvert.

Begrepet «sirkulære spørsmål» måtte jeg bruke litt tid på å forklare og demonstrere hva var. Begge kvinnene mente det kanskje var en positiv måte å få enten mor eller far til å sette seg inn i sønn eller datters tanker og opplevelse og visa versa. Den ene av dem gav likevel en viktig tilbakemelding, da hun etter en stund gjorde seg noen tanker om dette. Etter hennes mening ville det bety at dersom en ungdom sitter i samme rom, ansikt til ansikt med pappa og sier noe om hvordan pappa tenker, og det til en utenforstående, ville dette kunne signalisere noe om respekt.

«Det er ikke lurt», sa hun.

«Eg synes at det ikke bare er ikke bra..., men det er dårlig.»

Den andre kvinnen tenkte noe av det samme. Hun var i tvil om den måten å ha samtale med en familie på, ville være trygg når barna og ungdommen kommer hjem. Det er ikke kultur for at en sier noe om hva mamma eller pappa tenker om det ene og det andre. Det å kunne snakke på denne måten med ungdommer og foreldre hver for seg derimot, ville være noe hun ville tro kunne være positivt.

«Samarbeidsprosjekt» hadde ulik klang hos disse to kvinnene. På den ene siden kunne en vektlegge ordet samarbeid og se at det vil kunne åpne opp for positiv dialog,

der foreldre/familie ble gitt mulighet for å finne løsninger selv. For mange familier er det nytt at en som foreldre skal håndtere konflikter en har med sine barn, alene. I det kollektivistiske samfunnet kan hele storfamilien, slekten, landsbyen være sammen om ansvaret for oppdragelsen. Oppstår det noe vanskelig, er det kanskje en onkel som blir hentet inn for å snakke ungdommen til rette. Når de da kommer til Norge har samfunnet en forventning om at de som foreldre alene skal klare dette. Derfor kan det å jobbe fram en opplevelse av at dette er et prosjekt som vi skal samarbeide om, være viktig.

«Jeg prøver å unngå å innta en ekspertrolle der det er terapeuten som sitter med sannheten og svarene.»

På den andre siden kunne en dvele ved ordet prosjekt. Hvem eier prosjektet? Hvem er du, som kan ha tanker om prosjekt, for meg...? Kunne vi spørre. Dette vil kunne gjøre tydelig at det er en skeiv maktfordeling og at jeg som veileder fremstår som «eksperten» og den som har sannheten om hva som er riktig. Dermed blir det viktig å bruke tid på å snakke om hva ordene ikke bare betyr, men ordenes innhold, - og hva de innebærer i den konkrete situasjonen en er i.

Når det gjelder det å få mandat, ga kvinnene tilbakemelding om at dette er viktig. Ikke minst det å bruke tid på å snakke om hva dette betyr. Det å gjøre foreldre oppmerksomme på at kontakten vi har med deres barn/ungdommer også kan gi rom for at barna kan snakke med oss når noe blir vanskelig. Dette gir foreldre følelsen av å bli hørt på og tatt på alvor, og at det er deres barn, og der de som mor og far har mulighet til å si noe om hva de mener. Dersom en gjør dette i starten av en kontaktetablering, gjennom informasjon til foreldrene, vil en kunne

>>

oppnå tillit og trygghet. Og slik vil vi kunne komme i dialog på en god måte; skape allianse i fredstid. Det vil kanskje gjøre det enklere dersom det skulle bli en konfliktsituasjon. Det vil også være viktig at barna og ungdommene vet at mor og far har gitt oss mandat til å snakke om ting som kan være vanskelige. Slik kan en være med på å redusere den lojalitetskonflikten som mange sliter med, ved å «utlevere» vanskelige ting i familien.

«For mange familier er det nytt at en som foreldre skal håndtere konflikter en har med sine barn alene.»

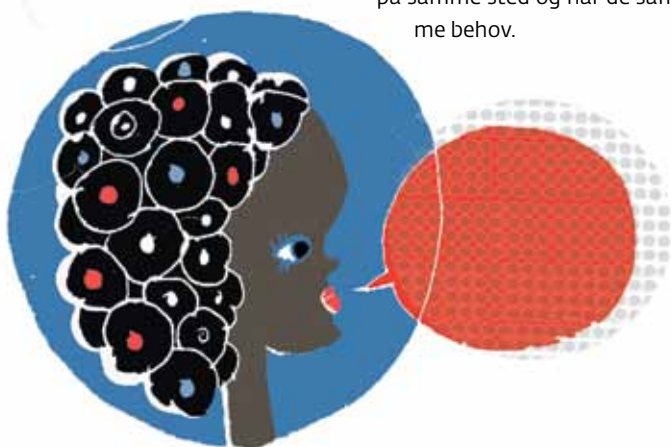
ENDREDE ROLLER OG ULIKE FASER

Kvinnene snakket også litt om hva som skjer med familier i eksil og hvordan rollene forandres. At far i familien kanskje kommer i en situasjon med arbeidsløshet og isolasjon. Barna blir de som behersker språket og kodene, og mor blir kanskje den utarbeidende, i første runde.

Aarset og Sandbæk sier i sin rapport «Foreldreskap og ungdoms livsvalg i en migrasjonskontekst» noe om «migrasjon som ramme for foreldreskapet». Rammene, rollene og systemet blir annerledes, og en trenger å være bevisst på dette, når en som utenforstående skal møte en slik familie. (Aarset og Sandbæk 2009).

Sluzki skriver om de fem migrasjonsfasene (Sluzki 1979): Forberedelsesfasen, flukthandlingen, overkompenseringsfasen, avkompenseringsfasen, bedrings- og integreringsfasen.

Det kan ofte være slik at vi møter minoritetsfamilier nettopp som en enhet, en familie, ett system. Kanskje tenker vi ubevisst at alle familiemedlemmene er i samme fase, på samme sted og har de samme behov.

Det er viktig å vite at familiens medlemmer kan være i ulike faser av migrasjonen. Mens ungdommen på 17 år, som jeg møter gjennom mitt arbeid, kanskje har kommet i bedrings- og integreringsfasen, kan far være der hvor mis- mot, angst, søvnløshet og annet har stor plass. Mor kan, på sin side, akkurat ha fått seg en jobb, funnet venninnefelleskap på fritiden og dermed kjenne at hverdagen er god. Hun er optimistisk og har tiltakslust.

Når en kjenner til at dette er vanlige, naturlige prosesser, har en kanskje mulighet til å møte familien på en mer adekvat måte. Og dermed ser vi kanskje lettere nyansene og de personlige forskjellene. På den måten kan vi kommunisere ulikt og møte den enkelte der den enkelte er. Og når det enkelte familiemedlem kjenner seg sett, hørt, forstått og respektert, er det kanskje muligheter for å komme i dialog og dermed utvikle et samarbeid rundt det som er vanskelig.

DET SPESIELLE OG DET ALLMENNE

Jeg har ønsket å finne ut noe om hvordan familier fra andre kulturer, med fokus på ikke-vestlige land, løser sine konflikter mellom ungdommer og foreldre. Men jeg oppdaget at det jeg kanskje kunne finne ut litt om, var hva de to jeg intervjuet konkret kunne si om sin familiesituasjon og sine erfaringer. Selv om visse erfaringer kan være nyttige i møte med andre familier, må vi møte den enkelte familie der den er.

Jeg har videre fått testet ut mine tanker og min egen praksis i møte med ungdommer og foreldre i konflikt. Jeg har sett at noe er anvendbart, men ikke alt. Og kanskje kan ikke mine redskaper brukes på samme måten som jeg har gjort. Dette er nyttig kunnskap, som jeg setter pris på å få del i.

Samtidig har jeg sett at noen av de tankene og holdningene som kanskje er bakteppet for min yrkespraksis, er universelle og at det da ikke handler så mye om hvor en kommer fra, hvilket språk en har, hvilken religion en tror på eller hvordan en oppdrar sine barn. Det handler om å møte mennesket bak det ytre.

Det handler om å vise anerkjennelse og respekt. Aksept og tillit. Toleranse og gjensidighet. Kultursensitivitet – overfor alle. (P. O'loughlin 2012). Også overfor de ulike kulturene i etnisk norske familier.

Først og fremst tenker jeg at det jeg her har gjort meg noen tanker om og fått et litt utvidet blikk på, kanskje kan gjelde flere av mine kolleger i det offentlige hjelpeapparatet som jobber med minoritetsfamilier.

Det er mye fokus på integrering og programmer hvor minoritetsfamilier for eksempel skal få møte norske familier og lære av dem. Jeg tenker også at det er viktig å sette søkelyset på meg som aktør i dette integreringsarbeidet. Hvordan kan jeg være med å bidra slik at ungdommene og familiene kan la seg integrere? Og hvor tydelig er det for meg at integrering handler om to parter? (Eriksen/Sørheim 2006). Hvordan klarer jeg som etnisk norsk, født og oppvokst i Norge, å se at også jeg skal la meg integrere i det nye flerkulturelle samfunnet jeg er en del av?

Hvordan kan jeg være med på å legge til rette for dette i det systemet jeg er en del av?

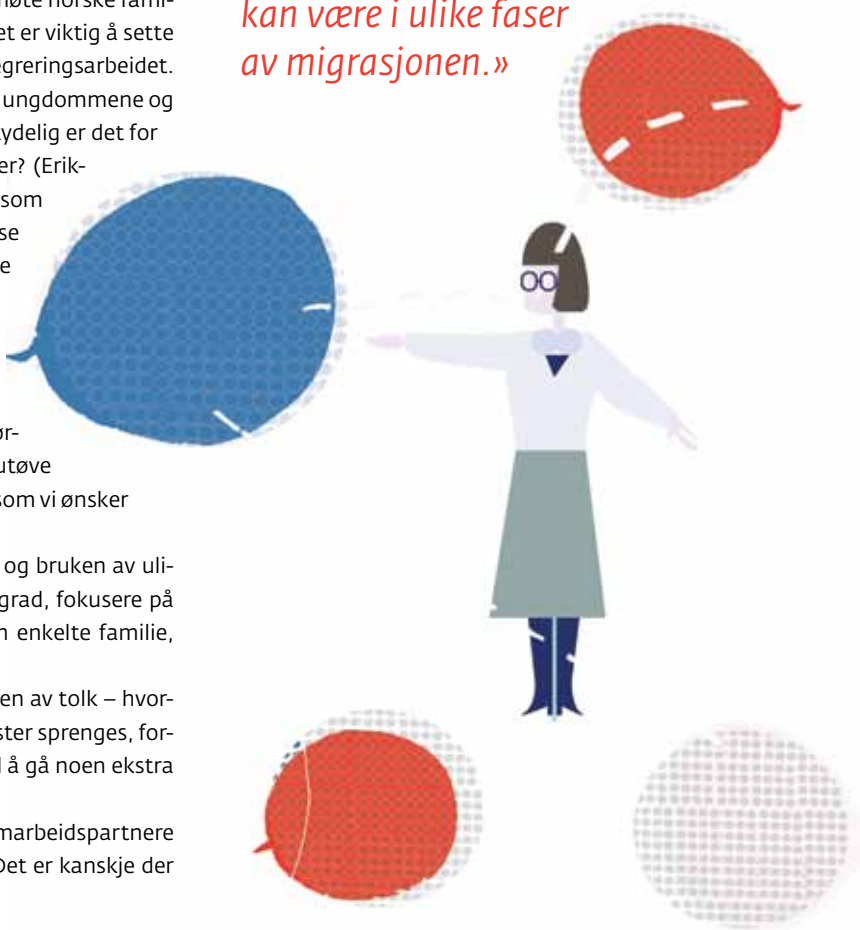
Og hvordan kan vi som fagpersoner sørge for at systemet vårt er godt nok til å utøve arbeidet slik at de holdninger og verdier som vi ønsker å formidle, virkelig lar seg formidle?

Kanskje må vi se kritisk på tidsfrister og bruken av ulike programmer. Kanskje må vi, i større grad, fokusere på språkopplæring og lære oss å møte den enkelte familie, med den enkeltes historie.

Kanskje må vi utfordre oss selv i bruken av tolk – hvordan og når. Det kan nok føre til at tidsfrister sprenes, fordi man kanskje må ha tid og mulighet til å gå noen ekstra runder. Og kan dette la seg gjøre?

Jeg ønsker å utfordre kolleger og samarbeidspartnere på å være i dialog rundt dette temaet. Det er kanskje der jeg kan begynne. ■

«Familiens medlemmer kan være i ulike faser av migrasjonen.»

REFERANSER

Aadnesen, Bente Nes & Eva Hærem: *Interkulturelt barnevernsarbeid*. Universitetsforlaget 2007

Aarset, Monica Five & Miriam Latif Sandbæk:

Foreldreskap og ungdoms livsvalg i en migrasjonskontekst. Institutt for samfunnsforskning; Oslo 2009

Eriksen, Thomas Hylland & Torun Arntzen Sørheim: *Kulturforskjeller i praksis. Perspektiver på det flerkulturelle Norge*. Gyldendal Akademisk; Oslo 2006

Kvale, Steinar: *Det kvalitative forskningsintervju*. Gyldendal Norsk Forlag AS; Oslo 2001

Lundby, Geir: *Terapi som samarbeid*. Pax forlag A/S; Oslo 2009

Skytte, Marianne: *Etniske minoritetsfamilier og sosialt arbeid*. Gyldendal Akademisk; Oslo 2008

Sluzki, Carlos: Migrasjon og familiekonflikt. *Family Process*; 18:4, 1979

Metodehandbok for V13: Kirkens Bymisjon, Bergen

Forelesninger under studiet Unge Flyktninger. Bergen 2011

Foredrag av Patrick O'loughlin: Leder/psykologspesialist v/ Fagteam flyktninghelse og tvungen migrasjon. RVTS Vest. Bergen 2012

Gyldendal Akademisk; Oslo 2008

Sluzki, Carlos: Migrasjon og familiekonflikt. *Family Process*; 18:4, 1979

Metodehandbok for V13: Kirkens Bymisjon, Bergen. RVTS Vest, Bergen 2012